

irányított fejlődés adja meg a lehetőségét és előfeltételét, hogy megjelenjen az ember, aki képes találkozni Istennel. Ezért is mondhatjuk, hogy a fejlődés „a kegyelem kerete”: az egész folyamat célja, hogy megszülessék az ember, aki képes befogadni Isten kegyelmét és együttműködni vele. A halhatatlanságra teremtett ember megjelenése pedig legalább akkora lépés, mint magának az életnek a létrejötte.

A szerző mondanivalóját irodalmi idézetekkel szövi át, a művészet eszközeivel is elősegíti a teremtésre való rácsodálkozást. A kötetben néhol feltűnnek életvezetésre vonatkozó megfontolások is; a szerző buzdítja az olvasót, hogy a természet jelenségeiből is vegyen példát saját életének alakítására.

*Dobszay Márton Benedek OFM*

## Chiara Lubich: Az egység lelkiisége

Budapest, Új Város, 2020. (ford. Fekete Mária, Paksy Eszter, Szőkefalvy-Nagy Eszter és mások)

Chiara Lubich születésének idei centenáriuma kedvező alkalom arra, hogy a magyar olvasók közelebb kerüljenek a Fokoláre Mozgalom alapítójának lelkiiségéhez. Krízisektől sújtott korunkban semmi sem fontosabb, mint visszatérni egy olyan keresztény lelkiiséghez, amely mögött valódi istenkapcsolat és hiteles tanúságtétel van. *Az egység lelkiisége* című kötet, amely nagyon sokféle írást foglal magában, tartalmas olvasmány, komoly lelki feltöltődést ígér. A kiadványt már formai szempontból is nagyfokú igényesség jellemzi; az olvasó rendelkezésre bocsátott háttéranyag (jegyzetek, bibliográfia, életrajz stb.) kiváló. A kötet tartalmi szinten sem okoz csalódást, mivel egyszerű szavakkal nagy mélységekbe viszi az olvasót.

Chiara Lubich egyénisége korszerű abban az értelemben, hogy szüntelenül a lelki fejlődés és a keresztény megújulás útját keresi egy gyorsan változó világban. 1920-ban látta meg a napvilágot az olaszországi Trentóban. Már kamaszkorában érezte a vágyat az élet-szentségre. Bár nagyon vonzotta Assisi Szent Klára ferences lelkiisége, nem vonult kolostorba, hanem a világban maradván kereste az elkötelezett keresztény élet új lehetőségeit. Igyekezett megtalálni a „negyedik utat” a szerezetesség, a papság és a családi élet mellett. A második világháború bombatámadásai nem törték meg lelki erejét, hanem arra ösztönözték, hogy a világban maradván is Istennek szentelje magát. Trentói házáat megsemmisítő bombatámadás érte; ő pedig pontosan ekkor tapasztalta meg azt, hogy semmi sem rombolhatja le Isten szeretetét irántunk. Evangéliumi kisugárzása másokra is áttért, és így alapította meg az első „fokolárt”, azt a lelki mozgalmat, amely azóta az egész világon elterjedt. E családi tűzhelyeket átjárja Isten izzó szeretete és az Istenre találás élménye.

*Az egység lelkiisége* című kötet olvasása során az evangéliumi öröm mindig megtapasztalható. Az öröm segít szétszűrni Isten szeretetét az emberek között; ezzel magyarázható a Chiara Lubich által életre hívott mozgalom gyors sikere. Isten öröme a megtapasztalása arra sarkallta, hogy ezt az élményt igyekezzen a lehető legtöbb embernek átadni. Kitartóan megmaradt abban a törekvésében, hogy választ adjon kortársai szenvedéseire. Előadásaiban, felszólalásaiban, írásaiban mindig kora emberét szólította meg. Tudatában volt annak, hogy nem lehet a keresztény örömről és boldogságról beszélni a fájdalom és a szenvedés hordozása nélkül.

Ezért találjuk Chiara Lubich kötetének a középpontjában az elhagyott Krisztus újra és újra visszatérő alakját. Hallanunk kell azt a már-már kétségbeesett kiáltást, amely

a Golgotán hangzott el: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” (Mt 27,46). Az egész emberiség történetének legsötétebb pillanata volt ez. Krisztus elhagyatottsága megrendítette Chiara Lubich lelkét és arra serkentette, hogy minél több árvaságra és magányra ítelt embertársát karolja fel. Az elhagyott Krisztus nemcsak elmélkedésre, hanem még inkább cselekvésre készíti a mai idők keresztény emberét. Krisztus magára vette elhagyatottságunkat, hogy visszavezessen minket a mennyei Atyához. A mai ember elidegenedésére aligha lehetne szebb választ találni.

Krisztus vágya az, hogy egységbe gyűjtse maga körül minden olyan embert, aki megtapasztalta az ő elhagyatottságát. Chiara Lubich a második világháború során alaposan megszenvedte az emberek közti viszálykodást és ettől kezdve életcéljának tekintette az egység szolgálatát. A bombázások idején szíven ütötte Szent János evangéliumának ez a mondata Jézus főpapi imájából: „Legyenek mindnyájan egy” (Jn 17, 21). A krisztusi egység előmozdítása érdekében alapította meg a Fokoláre Mozgalmat. Az egységet itt nemcsak a szó ökumenikus értelmében kell venni, hanem a lehető legtágabban: az egész világot meg akarta szólítani és egyetlen család tűzhelyhez akarta összegyűjteni.

Az egységre való meghívás kezdettől fogva átjárja Chiara Lubich lelkiségét. Az egységnek van személyes oldala is, amely megkerülhetetlen: Jézushoz hasonlóan állandóan építjük kapcsolatunkat az Atyával. Másrészről pedig egymás között kell egységet teremteni, közösséget alkotni legyőzve az individualizmus veszélyét és a személyes érdekek vonzását. Így alakul ki „az egység lelkisége”, amelynek alapja Krisztus szeretete. Nem hiányzik ebből a lelkiségből Mária sem, akinek anyai pártfogását mozgalmához gyakran kérte Chiara Lubich. A fájdalmas Anya a kereszt tövében minden ember szenvedését

és elhagyatottságát odavitte szeretett Fiához. Jézus és Mária kapcsolatában lesz világossá, hogy szeretni annyi, mint egyé válni a szenvedőkkel.

A szeretet egyesítő erejét Chiara Lubich sokak számára megtestesítette; az általa képviselt lelki mozgalom gyümölcsei így magyarázhatók. Az egység lelkiségének építése a Fokoláre Mozgalmon keresztül Chiara Lubich állandó törekvése maradt életének későbbi évtizedeiben is. Az alapító 2008-ban bekövetkezett halála óta a Fokoláre Mozgalom továbbra is sokféle apostoli céllal működik és a világ sok országában van jelen a társadalmi, a gazdasági és a kulturális élet különféle területein. Az évtizedek során Chiara Lubich karizmája termékenynek bizonyult. Az egység hiteles megélése és az emberek közti őszinte párbeszéd ápolása miatt a többi keresztény felekezet, sőt más vallások felé is nyitást jelentett ez a lelkiség. A pápák közül VI. Pál, II. János Pál és XVI. Benedek is segítette a mozgalom fejlődését, amely az elmúlt időszakban szerte a világon igen sok ember számára tette konkrétan megfoghatóvá a krisztusi szeretet egyetemességét.

*Az egység lelkisége* című könyvet bátran forgathatja bárki, hiszen a szerző világos szavakkal magyarázza el Krisztus evangéliumának a lényegét és annak társadalmi és egyéb vonatkozásait egy színes, bonyolult világban. Az egység nem jelenti az egyház és a társadalom sokszínűségének a megszüntetését, hanem épp ellenkezőleg: új értelmet ad mindannak, amivel csak találkozik. A kötet olvasása segít megérteni azt, hogy mit tehetünk mi jelenleg az egyház egységéért és a világgal folytatott párbeszéd megvalósulásáért. A teológiai háttér itt nagyon mély és megbízható: régi igazság az, hogy egy komoly lelkiség mögött mindig alaposan átgondolt, az egyházhoz hű teológia áll. Chiara Lubich ihletett evangéliumi törekvése az egységre továbbra is a

keresztény gondolkodás és cselekvés egyik értékes példája marad.

Szabó Sándor Bertalan OP

Andrea Fiamma: Nicola Cusano da Colonia a Roma (1425–1450). *Università, politica e umanesimo nel giovane Cusano*  
Aschendorff Verlag, Münster, 2019.

Az ifjú olasz szerző az olaszországi Chieti-Pescara-beli Gabriele d’Annunzio egyetemén szerzett bölcsészdoktori minősítést. Napjaink ígéretes Cusanus-kutatóinak egyike, tanulmányait angol, francia, német, olasz és spanyol nyelven teszi közzé nemzetközi folyóiratokban. Jelen kötete Nicolaus Cusanus életét és szellemi fejlődését követi nyomon kezdve hőséneke kölni egyetemi tanulmányaitól egészen annak immár római kardinális székéig – a cusanusi életművet tekintve az első nagy bölcséleti-hittudományi írás, a *De docta ignorantia* megfogalmazásától egészen az *Idiota*-dialógusokig kapunk áttekintést. A *De docta ignorantia*ban Nicolaus egyrészt már egyértelműen távolságot vesz saját egyetemi múltjától, ugyanakkor tetten érhető elégedetlensége a korabeli itáliai humanizmussal szemben. Tovább olvasva láthatjuk a különböző hagyományokkal, gondolatmenetekkel megismerkedő, „a bölcsességre vadászó” (vö. a *De venatione sapientiae* c. kései számadását) Cusanust, míg végül elérkezünk az *idiotia* „keresztény Szókratész”-ének eszményéhez.

Fiamma tanulmányának alapos bevezetését a történeti-kulturális háttér megrajzolásának szenteli, majd három fő lépésben halad tovább. Az első rész címe *Nicolaus Cusanus és az albertizmus*: itt mindenekelőtt Heymericus de Campóval, Cusanus egyik tanárával, a korabeli nominalizmussal vitatkozó alber-

tinizmus fő képviselőjével ismerkedhetünk meg. Továbbá többek között szó esik Nicolaus „egyetemen kívüli” tanulmányairól, a konciliarizmus és albertizmus viszonyáról, végül pedig a Cusanus és első nagy bírálója, Johannes Wenck közötti komoly vitáról.

A második rész címe *Lét és szubsztancia*: itt az olasz szerző a három nagy egykori kölni domonkos professzor – Nagy Szent Albert, Aquinói Tamás és Eckhart mester – szellemi nyomvonalai mentén tájékozódva kísérel meg értelmezni Cusanus korai éveinek munkásságát (lásd *De docta ignorantia*, *De dato patris luminum*, *Opuscula*, *Apologia doctae ignorantiae*).

A harmadik rész címe *Fluxus és elme*: mindenekelőtt a második nagy teológiai-filozófiai mű, a *De coniecturis* platonikus és albertiánus forrásait tárgyalja – szó esik ismét Heymeric-ről, valamint hallhatunk Cusanus és Proklosz, illetve Eriugena viszonyáról. Az intellektus kérdése alapos tárgyalást kap, az *idiotia* alakját pedig Fiamma az averroistákkal szemben helyezi el. Itt, az utolsó fejezetben a szerző az *Idiota*-dialógusokat Cusanusnak a korabeli egyetemi világgal és humanizmussal szembeni állásfoglalása összefüggésében értelmezi. E tudatosan platonikus párbeszédekben az *idiotia* alakja keresztény Szókratészként lép föl, Cusanus számára az egyház filozófiai-politikai megújítását képviseli.

Bakos Gergely OSB

Bugár M. István – Gyurkovics Miklós (szerk.): *Vallás és hatalom az egyházatyák korában*

Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 2017, *Studia Patrum* sorozat 7.

A Magyar Patrisztikai Társaság a világtörténelmi szempontból is mérföldkőnek számí-